

11. Матузов Н.И. Теория государства и права : [учебник] / Н.И. Матузов, А.В. Малько. – М. : Юристъ, 2004. – 541 с.
12. Николина К.М. Належна юридична процедура: теоретичні аспекти визначення / К.М. Николина // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. – 2012. – № 94. – С. 44–46
13. Барихин А.Б. Большой юридический энциклопедический словарь / А.Б. Барихин. – М. : Книжный мир, 2003. – 720 с.
14. Манохин В.М. Советская государственная служба / В.М. Манохин. – М. : Юр. литература, 1966. – 196 с.
15. Коваленко Т.С. Особливості складу дисциплінарного правопорушення адвоката / Т.С. Коваленко // Спеціальний випуск ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка за матеріалами всеукраїнської науково-практичної конференції («Екологія. Економіка. Право»), (Луганськ, 20 травня 2009 року). – 2010. – Ч. 2. – С. 202–206.
16. Бусурина Е.О. Дисциплинарная ответственность адвоката в правозащитной деятельности : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.11 «Судебная деятельность; прокурорская деятельность; правозащитная и правоохранительная деятельность» / Е.О. Бусурина. – М., 2013. – 30 с.
17. Заборовський В.В. Дисциплінарний проступок як підстава дисциплінарної відповідальності адвоката / В.В. Заборовський // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО. – 2015. – Випуск 31. – Том 3. – С. 115–118.
18. Нечитайленко А.А. Основы теории права : [учебное пособие] / А.А. Нечитайленко. – Х. : Фирма «Консум», 1998. – 176 с.
19. Гавриленко Д.А. Дисциплина труда и средства ее обеспечения / Д.А. Гавриленко ; под ред. В.Ф. Чигира. – М. : Наука и техника, 1985. – 120 с.
20. Малейн Н.С. Правонарушение: Понятие, причины, ответственность / Н.С. Малейн. – М. : Юрид. Лит., 1985. – 192 с.

УДК 347.965

ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ АДВОКАТА – ЦЕ ПРАВОВА, ЮРИДИЧНА ЧИ ПРОФЕСІЙНА ПРАВНИЧА ДОПОМОГА?

PROFESSIONAL ACTIVITIES OF LAWYER – IT LEGAL, JURIDICAL OR PROFESSIONAL LAW HELP?

Заборовський В.В.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права*

Ужгородського національного університету

У статті автором розкривається етимологічна сутність слів «право», «юридичний», «правничий». З'ясовується співвідношення між поняттями «правова допомога», «юридична допомога» та «професійна правнича допомога», зокрема в аспекті здійснення адвокатом своєї професійної діяльності. Робиться висновок, що ключовим моментом в розмежуванні вказаних понять є поняття «допомога» (яке ми розглядаємо як сприяння особі, яка перебуває в складній (проблемній) правовій ситуації), але основна увага повинна приділятися саме терміну «професійна», за допомогою якого законодавець фактично гарантує належне надання особі такої допомоги. Робиться висновок, що діяльність адвоката може характеризуватися шляхом використання понять «правова допомога», «юридична допомога», «правнича допомога», але обов'язково у поєднанні із терміном «професійна».

Ключові слова: адвокат, адвокатська діяльність, правова допомога, юридична допомога, професійна правнича допомога.

В статье автором раскрывается этимологическая сущность слов «право», «юридический», «правоведческий». Выясняется соотношение между понятиями «правовая помощь», «юридическая помощь» и «профессиональная юридическая помощь», в частности в аспекте осуществления адвокатом своей профессиональной деятельности. Делается вывод, что ключевым моментом в разграничении указанных понятий является понятие «помощь» (которое мы рассматриваем в качестве содействия лицу, находящемуся в сложной (проблемной) правовой ситуации), но основное внимание должно уделяться именно термину «профессиональная», с помощью которого законодатель фактически гарантирует надлежащее предоставление лицу такой помощи. Делается вывод, что деятельность адвоката может характеризоваться путем использования понятий «правовая помощь», «юридическая помощь», «правоведческая помощь», но обязательно в сочетании с термином «профессиональная».

Ключевые слова: адвокат, адвокатская деятельность, правовая помощь, юридическая помощь, профессиональная юридическая помощь.

In the article the author reveals the essence of etymology of the words “right”, “legal”, “Jurisprudence”. It turns out the relationship between the concepts of “legal assistance”, “juridical assistance” and “professional law help”, particularly in the aspect of the lawyer of their professional activities. It is concluded that the key moment in the delineation of these concepts is the notion of “aid” (which we regard as an aid to a person in the complex (problem) the legal situation), but the focus should be exactly the term “professional”, with which the legislator actually ensures the proper provision of the face of such assistance. It concludes that the activities of a lawyer can be characterized by the use of the concepts of “legal assistance”, “juridical assistance” and “professional law help”, but always in conjunction with the term “professional”.

Key words: lawyer, lawyer activity, legal assistance, juridical assistance, professional law help.

Постановка проблеми. Як в науковій, так і в практичній діяльності для позначення професійної діяльності адвоката використовують різноманітні поняття, найпоширенішими серед яких є поняття «правова допомога» та «юридична допомога». Із реєстрацією проекту Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 25 листопада 2015 року № 3524 [1] активно обговорюється і використаний в проекті термін «професійна правнича допомога». Для позначення такої діяльності доволі часто використовують й поняття «правова (юридична) послуга». Проте ми не розділяємо такої позиції, оскільки вважаємо за неможливе сприйняття професійної діяльності адвоката як надання послуг. Взагалі співвідношення понять «правова допомога» та «правова послуга» є одним з найдискусійніших в юридичній літературі, але оскільки виходить за межі цього наукового дослідження, то таке співвідношення буде предметом одного з наших наступних досліджень. Актуальність цього дослідження проявляється в тому, що наявність різноманітних понять, а саме: «правова допомога», «юридична допомога», «професійна правнича допомога», «правові послуги» для позначення діяльності адвоката не сприяє підвищенню якості надання допомоги особі, яка перебуває в складній (проблемній) правовій ситуації, оскільки ускладнює саму процедуру її надання.

Стан опрацювання. Проблема визначення правової сутності понять «правова допомога», «юридична допомога», «професійна правнича допомога», а також їх співвідношення була предметом дослідження ряду науковців. Серед вчених, які досліджували окремі аспекти цієї проблеми, доцільно виокремити праці Т.В. Варфоломеевої, І.В. Голованя, С.Д. Гусарева, Л.О. Лазутіна, В.С. Личко, В.Ю. Панченко, Р.С. Титикало, Ю.Т. Шрамко, О.В. Яким'як та інших.

Метою статті є аналіз правової сутності понять «правова допомога», «юридична допомога», «професійна правнича допомога», а також їх співвідношення, зокрема в аспекті характеристики професійної діяльності адвоката. Основними завданнями автор ставить перед собою аналіз етимологічної сутності слів «право», «юридичний», «правничий»; з'ясувати співвідношення між поняттями «правова допомога», «юридична допомога» та «професійна правнича допомога» насамперед в аспекті здійснення адвокатом своєї професійної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Враховуючи те, що положення чинної Конституції України використовують поняття «правова допомога» та протягом тривалого часу науковці для позначення професійної допомоги адвоката поряд з цим поняттям застосовували поняття «юридична допомога», то основна увага нашого дослідження буде спрямована саме на з'ясування співвідношення між цими поняттями. Але враховуючи те, що 2 червня 2016 року Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)», то в подальшому нами буде проаналізована й сутність терміна «професійна правнича

допомога» та його співвідношення з вищевказаними поняттями.

Так, в науковій літературі існують різні точки зору щодо використання понять «правова допомога» і «юридична допомога». Деякі науковці вказують на необхідність вживання поняття «юридична допомога» для позначення діяльності щодо сприяння правам та законним інтересам людини та громадянина. В свою чергу, поняття «правова допомога», на їх думку, повинно застосовуватися у сфері міжнародного права для відображення відносин співробітництва між державами у правовій сфері. Такої думки притримуються, зокрема, Л.О. Лазутін [2, с. 7], В.Ю. Панченко [3, с. 19], Р.С. Титикало [4, с. 96].

Зовсім іншої точки зору притримуються науковці, які виходять з необхідності застосування саме поняття «правова допомога». Так, Т.В. Омельченко, досліджуючи законодавче закріплення терміна «правова допомога», звертає увагу на те, в жодному проекті Конституції України не було згадок про термін «правова допомога», не обговорювався він і при голосуванні в другому і третьому читаннях, а з'явився він у кінцевій редакції, як зазначає автор, «певною мірою «загадково» та «випадково»» [5, с. 503], що на його думку привело навіть до посилення правового захисту особи. Крім цього, Т.В. Омельченко слушно відзначає, що до прийняття Конституції України використовувався термін «юридична», а її прийняття (використання в ст. 59 терміна «правова») «спонукало законодавця поступово у нормативно-правових актах замінювати «юридичну» на «правову» допомогу» [5, с. 500]. Про необхідність застосування поняття «правова допомога» каже й О.Г. Юшкевич, яка виходить з того, що, «оскільки всі законодавчі акти України повинні відповідати нормам Конституції України і не можуть їм суперечити, доцільно у відповідних законах уживати той термін, який зазначений у нормах Конституції України, – «правова допомога», це дасть змогу уникнути плутанини при з'ясуванні його змісту» [6, с. 130]. Ідентичної точки зору притримуються М.В. Удод та Ю.Г. Рябець [7, с. 505]. Заслуговує на увагу й позиція І.В. Голованя, який виходить з доцільності використання передбаченого Конституцією терміна «правова допомога», зазначаючи, що «вираз «юридична допомога населенню» виглядає дещо архаїчно і аж надто віддає радянським минулим» [8, с. 12]. При цьому він вказує на можливість погодитися з тим, що терміни «юридична допомога» і «правова допомога» фактично збігаються, але звертає увагу на те, що саме у дефініціях слід бути максимально точним.

В юридичній літературі наявна й точка зору, за якою «правова допомога» є більш ширшим поняттям та включає в свій зміст й поняття «юридична допомога». Н.В. Хмелевська виходить з того, що «правова допомога є більш широким, а юридична допомога (чи сукупність її видів) – вузьким поняттям: правова допомога охоплює всі види юридичної допомоги. Визначаючи співвідношення правової та юридичної допомоги, говоримо про ціле та частину» [9, с. 148]. Т.О. Омельченко притримується позиції,

за якою «будь-яка юридична допомога одночасно є і правовою, але не кожна правова допомога є юридичною. Це дає змогу зробити висновок, що поняття «правова допомога» є більш ширшим за змістом, ніж «юридична допомога». А тому більш точним є те, що юрист надає не правову допомогу, а саме юридичну» [5, с. 501]. В аспекті проведеного дослідження заслуговує на увагу й точка зору С.Д. Гусарева, який, досліджуючи методологічні та теоретичні аспекти юридичної діяльності, доходить висновку, що права та юридична діяльність співвідносяться як загальне та частка [10, с. 16]. З таких же позицій виходить О.В. Малько, який, порівнюючи правову діяльність з юридичною, зазначає, що правова діяльність за своїм обсягом ширша, ніж юридична, включає її в свій арсенал [11].

Поширеною в юридичній літературі є й точка зору, за якою поняття «правова допомога» та «юридична допомога» є тотожними. Так, В.С. Личко виходить з того, що «поняття «правова допомога» та «юридична допомога» є тотожними, і розмежовувати їх ніякого сенсу немає, оскільки це тільки ускладнює процедуру використання цих термінів» [12, с. 8]. Фактично з таких же позицій виходить й Н.А. Булатова, яка, досліджуючи правову природу юридичних послуг, вказує на те, що терміни «юридична послуга» та «правова послуга» є синонімічними, і їх розмежування є необґрунтованим, оскільки призводить до гіпертрофованого розмноження юридичних термінів [13, с. 32]. Розділяє таку точку зору й Т.І. Ільїна [14, с. 11]. Непослідовність застосування законодавцем термінів «юридична допомога» та «правова допомога» також дає можливість дійти висновку, що вони застосовуються ним як синоніми (наприклад, в Рішенні Конституційного Суду України від 16 листопада 2000 року № 13-рп/2000 (справа про право вільного вибору захисника) [15] право на правову допомогу розглядається як гарантована Конституцією України можливість фізичної особи одержати юридичні (правові) послуги).

В аспекті нашого дослідження слід звернути увагу на те, що в юридичній літературі наявна й точка зору, за якою «юридичну допомогу надають тільки адвокати, правову допомогу можуть надавати також нотаріуси, патентні повірені, юрисконсультанти» [16, с. 77].

На нашу думку, для з'ясування співвідношення між поняттями «правова допомога» і «юридична допомога» насамперед необхідно розкрити етимологічну сутність слів «право» та «юридичний». В тлумачних словниках слово «право» розглядається як сукупність встановлених і охоронюваних державною владою норм і правил, що регулюють відносини людей у суспільстві [17, с. 512; 18, с. 571]. В свою чергу, слово «юридичний» (від латинського *juridicus* – судовий) означає: 1) пов'язаність з правовими нормами, правовим законодавством і практичним застосуванням їх; такий, що відповідає законам, праву, вимогам законодавству; 2) такий, що має офіційне право на що-небудь; 3) такий, що відноситься до роботи юриста, юристів [19, с. 1529]. Тобто одним із основних тлумачень слова «юридичний» в цьому

випадку є його розуміння як професійної діяльності юриста. Ще більшою мірою така пов'язаність слова «юридичний» із професійною діяльністю юриста простежується в іншому тлумачно-словотворчому словнику, де воно розглядається як: «1) співвідноситься за значенням з іменником: юрист, пов'язаний з ним; призначений для підготовки юристів, працівників юстиції; 2) пов'язаний з правом, правознавством; 3) пов'язаний з роботою юриста, юристів; 4) пов'язаний з роботою юриста, юристів; 5) що складається з юристів» [20, с. 1072]. Виходячи з цього, деякі науковці доводять висновок, що «термін «юридичний» знадобився в російській мові не як рівнозначний вже до наявного слова «правовий» і не як виведений зі значення «судовий», а для позначення чогось нового, пов'язаного з появою юристів-професіоналів» [21, с. 91].

Поділяючи таку позицію, ми вважаємо за необхідне в цьому випадку врахувати й твердження П.В. Фадеева, який звертає увагу на те, що «поняття «юридичний» не тільки передбачає діяльність юристів, яка в юриспруденції називається процесуальною, а й тягне за собою тісний зв'язок з правом, законністю, порядком, правовими засобами» [22, с. 146]. Виходячи з цього, ми доводимо висновок, за яким не розділяємо позиції науковців, що вважають слово «юридичний» синонімом слова «правовий» [23, с. 45], але притримуємося позиції про те, що вони є дуже близькими за змістом. По суті, поняття «право» включає в свій зміст поняття «юридичний» та вони співвідносяться як ціле та частина.

Як ми уже відзначали, в проекті Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)», який був прийнятий Верховною Радою України 2 червня 2016 року, для позначення діяльності адвоката застосовується термін «професійна правнича допомога». Як вказується у Пояснювальній записці до проекту Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» [24], заміна терміна «правова допомога» на «правнича допомога» обумовлена стандартами української мови, які визначають, що прикметник, застосовуваний для позначення відповідного виду допомоги, походить від іменника, що позначає саму професію особи, яка надає таку допомогу. Іменником для позначення особи, яка надає послуги у сфері права (у юридичній сфері), є слово «правник». Отже, саме особи, що належать до правничої професії, надають професійну правничу допомогу.

Вказане отримало жваве обговорення в юридичній літературі, яке характеризується наявністю різноманітних поглядів щодо доцільності використання терміна «професійна правнича допомога» для позначення професійної діяльності адвоката. Так, Н.О. Фешик, виходячи з того, що терміни «правовий – правничий – правний – юридичний» є родово-видовими синонімами, вказує: «Що ж до терміна «правничий», тут взагалі не має виникати жодних питань» [25]. При цьому вона наводить таке ж обґрунтування, як і в згадуваній Пояснювальній записці, що така заміна обумовлена стандартами української мови. На наявність синонімічних, а не родово-ви-

дових системно-сміслових зв'язків між термінами «правовий – правничий – правний – юридичний» у межах терміносистеми права вказують Н.В. Артикуца [26, с. 85] та Н.В. Шеремета [27, с. 122]. З критикою такої позиції виступає І.В. Головань, зазначаючи, що, якщо ці терміни є синонімами, то «навіщо взагалі один синонім міняти на інший, перевертаючи догори дригом колосальний масив вітчизняного законодавства? Адже в українському праві ми десятиліттями користувалися термінами «правова допомога», «правова робота»» [28]. В цьому випадку ми розділяємо твердження О.В. Яким'яка, який вказує на те, що «на цей момент ніхто не може з упевненістю сказати, чи є і яка різниця між правовою та правничою допомогою поза філологією», а тому, на його думку, очевидно, що питання співвідношення понять «правова» та «правнича» допомога потребуватиме відповідного врегулювання» [29, с. 46].

Оскільки кожна з вказаних позицій має право на існування, вважаємо за необхідне насамперед розкрити сутність терміна «правничий». В словниках української мови слово «правничий» означає те саме, що і юридичний [30, с. 506; 31, с. 400]. С.М. Караванський у Практичному словнику синонімів української мови слово «правничий» розглядає поряд із такими словами, як правознавчий, юридичний [32, с. 323]. Це дає нам можливість дійти висновку, що за своїм змістом слово «правничий» є синонімом слова «юридичний». І тому ми розділяємо позицію Конституційного Суду України, який у своєму Висновку від 20 січня 2016 року (у справі за зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) вимогам ст. ст. 157 і 158 Конституції України) вказує на те, що заміна слова «правовою» на слово «правничою» не передбачає скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина [33].

В аспекті нашого дослідження співвідношення понять «правова допомога» та «юридична допомога», а також «правнича допомога», на нашу думку, насамперед необхідно виходити з того, що ключовим моментом в їх сприйнятті та розумінні повинен бути не термін «правовий», «юридичний» чи «правничий», а поняття «допомога», яке ми розглядаємо як сприяння особі, яка перебуває в складній (проблемній) правовій ситуації.

Враховуючи вказане, а також те, що надання такої допомоги за українським законодавством, по-перше, покладено, зокрема, на адвоката, який за своїм фахом є юристом, а по-друге, здійснюється шляхом реалізації конституційно закріпленого та гарантованого кожній особі права на надання правової допомоги (правничої допомоги), вважаємо за можливе для позначення діяльності щодо такого сприяння особі, яка перебуває в складній (проблемній) правовій ситуації використовувати поняття як «правова», так і «юридична допомога», або ж «правнича допомога». В цьому випадку на увагу заслуговує твердження М.В. Федорова, який, досліджуючи природу правової політики радянської держави, вказував на те, що

немає наукових підстав для понятійного розмежування термінів «правова» та «юридична», оскільки «за ними криється одне і те ж поняття об'єктивного змісту» [34, с. 14].

Проте в цьому випадку необхідно звернути увагу на те, що у згаданому Законі України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 25 листопада 2015 року № 3524 законодавець використовує термін не «правнича допомога», а «професійна правнича допомога», де, на нашу думку, основна увага повинна надаватися саме слову «професійна». Тут потрібно врахувати позиції науковців, які притримуються вузького (обмеженого) підходу щодо кола суб'єктів надання правової допомоги (взагалі В.Ю. Панченко вказує на наявність трьох підходів, а саме вузького (обмежувального), широко (розширювального) та гранично широкого [3, с. 22]). Розділяє такий підхід, зокрема, О.І. Бугаренко, який виходить з того, що «адвокат є єдиним, унікальним суб'єктом права, що надає юридичну допомогу» [35, с. 17–18]. За його переконанням, всі інші фахівці і посадові особи ніякої юридичної допомоги не надають, а щодо їхньої діяльності в разі судового та (або) іншого представництва, то можна говорити лише про надання квазіюридичної допомоги. З подібних позицій виходить Ю.Т. Шрамко, яка на підставі порівняльного аналізу визначення права на правову допомогу в різних конституціях доходить, зокрема, висновку, що «крім професійної правової допомоги, яку надають адвокати, існує ще й такий вид, як непрофесійна (ексклюзивна) правова допомога, що її надають не професійні суб'єкти, зобов'язані надавати правову допомогу іншим суб'єктам, а інші особи, наприклад, параюристи» [36, с. 8]. Прихильниками такої точки зору є також Г.О. Смагін (як кваліфіковану юридичну допомогу зрештою слід розглядати лише адвокатську діяльність) [37, с. 7], І.М. Долгов (кваліфікована юридична допомога – це професійна діяльність юристів (адвокатів) щодо захисту законних прав, свобод та інтересів фізичних і юридичних осіб (довірителів)) [38, с. 8], Н.А. Булатова (однією з відмінних рис юридичної допомоги є наявність спеціального суб'єкта – адвоката, який надає юридичну допомогу на професійній основі) [13, с. 31], В.В. Печерський (юридична допомога – це активна професійна діяльність адвоката, спрямована на захист потенційно порушуваних або реально порушених прав, свобод і право охоронюваних інтересів фізичних і юридичних осіб) [40, с. 64]. Об'єднуючою рисою прихильників вузького підходу по відношенню до кола суб'єктів надання правової допомоги є те, що надання правової допомоги розглядають як професійну діяльність.

Враховуючи те, що надання «правової допомоги» («професійної правничої допомоги»), як ми уже відзначали, розглядається як закріплене та гарантоване Конституцією України право кожної особи, то держава, гарантувавши таке право, повинна забезпечувати й належні умови його реалізації. На підставі цього ми розділяємо позицію, яка була відтворена у згаданій Пояснювальній записці до проекту Зако-

ну України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)», де зазначається, що таку допомогу може забезпечити «лише професійний адвокат, який пройшов спеціальну підготовку, а не будь-яка інша особа. При цьому запропонована формула не заперечує права на правничу допомогу загалом, в тому числі й безоплатну, яку можуть надавати інші, крім професійних адвокатів, фахівці-правники. Проте наголос робиться саме на гарантованому отриманні особою саме професійної допомоги» [24]. Потрібно звернути увагу на те, що в проміжному висновку Венеціанської комісії (Європейської Комісії «За демократію через право») щодо запропонованих змін до Конституції України в частині правосуддя від 24 липня 2015 року № 803/2015 отримало позитивну оцінку уточнення, що право, передбачене ст. 59, стосується «професійної» правничої допомоги [40]. А як вміло відзначає І.В. Головань, Венеціанською комісією не розглядалися «україномовні нюанси «правова – правнича»» [28], оскільки в Порівняльній таблиці пропозицій щодо змін до Конституції, підготованих робочою групою з правосуддя конституційної комісії України [41], терміни «правова допомога» і «правнича допомога» перекладаються англійською мовою як термін “legal assistance”, а отже, цією комісією аналізувалися лише зміни, що стосувалися уточнення відносно “professional legal assistance”.

Висновки. На підставі вищевказаного ми доходимо висновку, за яким, враховуючи те, що ключовим моментом в розмежуванні понять «правова допомога», «юридична допомога» та «правнича допомога» є поняття «допомога» (яке ми розглядаємо як сприяння особі, яка перебуває в складній (проблемній) правовій ситуації), то вважаємо за можливе для характеристики діяльності адвоката використовувати кожне з цих понять. Але в цьому випадку необхідно звернути увагу на те, що у згаданому Законі України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 25 листопада 2015 року № 3524 законодавець використовує термін не «правнича допомога», а «професійна правнича допомога». На нашу думку, в останньому терміні основна увага повинна приділятися саме терміну «професійна», за допомогою якого законодавець фактично гарантує належне надання особі такої допомоги. Це проявляється в тому, що держава покладає обов'язок щодо надання правової (правничої) допомоги саме на осіб, які на професійній основі здійснюють таку діяльність, а саме на адвокатів. На нашу думку, така діяльність адвоката може характеризуватися шляхом використання понять «правова допомога», «юридична допомога», «правнича допомога», але обов'язково у поєднанні із терміном «професійна».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) : Проект Закону України від 25 листопада 2015 року № 3524 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57209.
2. Лазутин Л.А. Правовая помощь по уголовным делам как комплексное формирование в международном уголовном и уголовно- процессуальном праве : автореф. дисс. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.10 «Международное право; европейское право» / Л.А. Лазутин. – Казань, 2008. – 42 с.
3. Панченко В.Ю. Подходы к понятию «юридическая помощь» в современном отечественном правоведении / В.Ю. Панченко // Российский юридический журнал. – 2012. – № 1. – С. 18–27.
4. Титикало Р.С. Детермінація визначення «правова та юридична допомога» у теорії адміністративного права / Р.С. Титикало // Право України. – 2008. – № 3. – С. 94–97.
5. Омельченко Т.В. Законодавче закріплення терміна «правова допомога» / Т.В. Омельченко // Форум права. – 2012. – № 3. – С. 500–504.
6. Юшкевич О.Г. Надання правової допомоги як вид соціальних послуг / О.Г. Юшкевич // Право і Безпека. – 2009. – № 1. – С. 129–135.
7. Удод М.В. Щодо поняття правова допомога / М.В. Удод, Ю.Г. Рябчиць // Вісник Донецького національного університету. Серія «Економіка і право». – 2011. – Вип. 1. – Т. 2. – С. 502–506.
8. Головань І.В. До питання про поняття адвокатської діяльності / І.В. Головань // Адвокат. – 2012. – № 1. – С. 12–15.
9. Хмелевська Н.В. Розмежування понять «правова допомога» та «юридична допомога» як основа цілісної системи правової допомоги / Н.В. Хмелевська // Вісник Академії адвокатури України. – 2012. – Число 3. – С. 143–149. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vaa_u_2012_3_24.
10. Гусарев С.Д. Юридична діяльність: методологічні та теоретичні аспекти : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / С.Д. Гусарев. – К, 2007. – 35 с.
11. Малько А.В. Правовая политика как общетеоретическая категория / А.В. Малько // Вестник Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева. Серия «Юридическая наука». – 2012. – № 2 3 (12–13). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://repository.enu.kz/bitstream/handle/data/9164/pravovaya-politika.pdf>.
12. Личко В.С. Поняття та види правової допомоги в Україні: загальнотеоретичне дослідження : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / В.С. Личко. – О., 2013. – 24 с.
13. Булатова Н.А. Правовая природа юридических услуг / Н.А. Булатова // Нотариус. – 2009. – № 5. – С. 28–32.
14. Ильина Т.И. Обязательства по оказанию правовых услуг в Российской Федерации : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Гражданское право; предпринимательское право; семейное право; международное частное право» / Т.И. Ильина. – М., 2007. – 22 с.
15. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Солдатова Геннадія Івановича щодо офіційного тлумачення положень ст. 59 Конституції України, ст. 44 Кримінально-процесуального кодексу України, ст. ст. 268, 271 Кодексу України про адміністративні правопорушення (справа про право вільного вибору захисника) від 16 листопада 2000 року № 13-рп/2000 // Офіційний вісник України. – 2000. – № 47. – Ст. 109.
16. Теория адвокатуры / [А.В. Воробьев, А.В. Поляков, Ю.В. Тихонравов]. – М. : Изд-во «Грантъ», 2002. – 496 с.
17. Ушаков Д.Н. Толковый словарь современного русского языка / Д.Н. Ушаков. – М. : «Аделант», 2014. – 800 с.
18. Лопатин В.В. Иллюстрированный словарь современного русского языка / В.В. Лопатин, Л.Е. Лопатина. – М. : Эксмо, 2007. – 928 с.

19. Большой толковый словарь русского языка / сост. и гл. ред. С.А. Кузнецов. – СПб. : Норинт, 2000. – 1536 с.
20. Ефремова Т.Ф. Новый словарь русского языка. Толково-словообразовательный : в 2 т. / Т.Ф. Ефремова. – М. : Русский язык, 2000– . – Т. 2 : П–Я. – 2000. – 1084 с.
21. Шагиева Р.В. Правовая деятельность и ее разновидности в современном российском обществе / Р.В. Шагиева // Журнал российского права. – 2004. – № 10. – С. 88–98.
22. Фадеев П.В. Сущность ключевых элементов понятия «правовая помощь» / П.В. Фадеев // Актуальные вопросы юриспруденции : материалы Международной заочной научно-практической конференции (г. Новосибирск, 16 января 2013 года). – Новосибирск : СибАК, 2013. – С. 142–149.
23. Чернуха Н.М. Професійна діяльність юриста: теоретичні засади / Н.М. Чернуха, В.С. Рижиков // Трипільська цивілізація. – 2012. – № 7. – С. 45–48. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Trcuv_2012_7_10.
24. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 25 листопада 2015 року № 3524 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57209.
25. Фецик Н.О. Адвокатська монополія на представництво в судах України – якісно позитивні зміни чи спосіб затягування клієнтів? / Н.О. Фецик [Електронний ресурс]. – Режим доступу : unba.org.ua/publications/1070-advokats-ka-monopoliya-na-predstavnicтво-v-sudah-ukraini-yakisno-pozitivni-zmini-chi-sposib-zatyaguvannya-klientiv.html
26. Артикуца Н.В. Основи вчення про юридичний термін і юридичну термінологію / Н.В. Артикуца // Українська термінологія і сучасність : зб. наук. праць / відп. ред. Л.О. Симоненко. – Вип. VI – К. : КНЕУ, 2005. – С. 84–89.
27. Шеремета Н.В. Правничі термінологія української мови та процеси її творення / Н.В. Шеремета // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2013. – № 765. – С. 120–123.
28. Головань І.В. Правова-правничі або Венеціанська комісія і конституційна філологія / І.В. Головань [Електронний ресурс]. – Режим доступу : blogs.pravda.com.ua/authors/golovan/56b4e7e4ef53c.
29. Яким'як О.В. Гарантоване право на професійну правничу допомогу: читаємо між рядків / О.В. Яким'як // Судова реформа: стан та напрями розвитку : IV Міжнародний судово-правовий форум (м. Київ, 17–18 березня 2016 року). – К. : Видавництво ЮРИДИЧНА ПРАКТИКА, 2016. – С. 45–48.
30. Словник української мови : в 11 т. / за ред. І.К. Білодіда. – К. : Наукова думка, 1970–1980. – Т. 7 : Поїхати-Приробляти. – 1976. – 724 с.
31. Словник української мови : в 4 т. / упоряд. Б.Д. Грінченко. – К. Вид-во Академії наук Української РСР, 1956– . – Т. 3 : О–П. – 1959. – 506 с.
32. Караванський С.М. Практичний словник синонімів української мови / С.М. Караванський. – 2-е вид. – К. : Українська книга, 2000. – 480 с.
33. Висновок Конституційного Суду України від 20 січня 2016 року (у справі за зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) вимогам ст. ст. 157 і 158 Конституції України) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ccu.gov.ua/doccatalog/document?id=299460>.
34. Федоров Н.В. Правовая политика советского государства: Вопросы истории, теории, практики : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теория и история государства и права; история политических и правовых учений» / Н.В. Федоров. – М., 1985. – 22 с.
35. Бугаренко А.И. Теория, правовые аспекты и практика оказания гражданам бесплатной юридической помощи адвокатами : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.11 «Судебная власть; прокурорский надзор; организация правоохранительной деятельности» / А.И. Бугаренко. – М., 2010. – 28 с.
36. Шрамко Ю.Т. Конституційне право на правову допомогу в Україні: актуальні питання законодавчого регулювання : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 «Конституційне право; муніципальне право» / Ю.Т. Шрамко. – К., 2016. – 18 с.
37. Смагин Г.А. Конституционно-правовые вопросы оказания юридической помощи в Российской Федерации : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 «Конституционное право; муниципальное право» ; спец. 12.00.11 «Судебная власть; прокурорский надзор; организация правоохранительной деятельности; адвокатура» / Г.А. Смагин. – М., 2004. – 20 с.
38. Долгов И.М. Проблемы реализации права граждан на получение квалифицированной юридической помощи в административном процессе : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.14 «Административное право; административный процесс» / И.М. Долгов. – М., 2013. – 22 с.
39. Печерский В.В. Юридическая помощь и юридическая услуга: формирование и сравнение понятий / В.В. Печерский // Вопросы адвокатуры. – 2005. – № 1 (36). – С. 50–69.
40. Preliminary opinion on the proposed constitutional amendments regarding the judiciary of Ukraine European commission for democracy through law (Venice commission) 24 July 2015 № 803/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-PI\(2015\)016-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-PI(2015)016-e).
41. Comparative table proposals on amending the constitution prepared by the working group on justice of the constitutional commission of Ukraine European commission for democracy through law (Venice commission) 24 July 2015 № 803/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF\(2015\)024-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF(2015)024-e).